

ning dat de Arbeidsdienst als zodanig drastisch moest worden ingekrompen; hij vond (en Mussert was dat met hem eens) dat men de meeste arbeidsmannen beter rechtstreeks ter beschikking van de *Wehrmacht* kon stellen; van de lente van '44 af was al ca. een derde deel van de Arbeidsdienst gebruikt om allerlei graafwerk voor de *Wehrmacht* te doen maar Seyss-Inquart wilde daar regel van maken. Terwijl evenwel Mussert meende dat men de 'anti's' onder de arbeidsmannen het best naar de *Organisation Todt* kon overhevelen, wilde Seyss-Inquart een nieuwe dienst oprichten, door hem als 'Hilfsdienst' aangeduid, waardoor het met de 'Spielerei' in de Arbeidsdienst (Seyss-Inquarts term)' afgelopen zou zijn; een kleine, zuiver nationaal-socialistische Arbeidsdienst zou dan overblijven.

Begin augustus kwam het tot nieuwe deining. Bethmann en Musserts gemachtigde voor de Arbeidsdienst, M. Meuldijk, stelden voor dat in de dienst, zoals na de aanslag op Hitler in de *Wehrmacht* was geschied, de (volledige) *Heil Hitler*-groet zou worden ingevoerd. De commandant, L. A. C. de Bock, en de meeste hogere kaderleden weigerden medewerking en Meuldijk, die van Musserts beleid niet veel had begrepen, werd door de NSB-leiding gedesavouéerd. De deining over deze zaak was nog gaande toen Bethmann op vrijdag 1 september eiste dat ca. achttienhonderd man van de Arbeidsdienst met spoed uit Gelderland naar Zuid-Limburg zou worden overgebracht om daar, zei Bethmann, werk te verrichten dat in het belang van Nederland was. De Bock zond nog op vrijdag enkele kaderleden op inspectie uit en toen dezen hem gerapporteerd hadden dat in het Geuldal loopgraven voor de *Wehrmacht* moesten worden aangelegd, zei hij op zondag 3 september tegen Bethmann dat hij niet bereid was, diens eis in te willigen. De Bock werd tot het innemen van die houding krachtig gestimuleerd door anti-Duitse kaderleden in zijn omgeving en het kan zijn dat een door Radio Oranje op zaterdagmiddag uitgezonden waarschuwing ook nog van betekenis is geweest.²

Die anti-Duitse kaderleden gaven aan de kampen van de Arbeidsdienst het consigne door dat men ze onmiddellijk moest ontruimen wanneer het gevaar dreigde dat nieuwe afdelingen van de Arbeidsdienst bij werk voor de *Wehrmacht* zouden worden ingeschakeld. Nu, dat gevaar manifesteerde zich op Dolle Dinsdag niet, maar de ontvangen consignes, de verwarring aan Duitse kant en de verwachting dat de bevrijding op

¹ Brief, 9 aug. 1944, a.v. (HSSuPF, 5 b). ² Die waarschuwing welke op grond van kort tevoren ontvangen berichten werd gegeven, hield in dat voorkomen moest worden dat de *Wehrmacht* greep kreeg op de Arbeidsdienst.